

СИСТЕМА ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВ

© Одрехівський М. В., Наконечний Б. В., 2017

Проаналізовано організацію системи обліково-аналітичного забезпечення інноваційних підприємств (ІП), яка має бути адекватною до ринкових умов господарювання, гнучкою та адаптогенною до умов зовнішнього середовища, сприяти зростанню інвестиційної привабливості ІП, прийняттю оптимальних управлінських рішень та відпрацюванню стратегічних завдань, з метою забезпечення ІП стійкого розвитку.

Ключові слова: аналіз, забезпечення, завдання, інноваційне підприємство, облік, організація, підходи, рішення, система.

M. V. Odrekhivskyi, B. V. Nakonechnyj
Lviv Polytechnic National University

THE SYSTEM OF ACCOUNTING AND ANALYTICAL PROVISION OF INNOVATIONAL COMPANIES

© Odrekhivskyi M. V., Nakonechnyj B. V., 2017

The paper aims at researching the approaches towards the implementation of the tasks of the system of accounting and analytical provision of Innovational Enterprises (IE). Audit and Analysis of Innovational Enterprises (IE) is predetermined by the demands of functioning and management of their economic mechanism. The subject matter lies in the methodological approaches to the organization of the system of accounting and analytical provision of IE which can be implemented in accordance with the algorithm that includes the following: determination of the standards of research, production and service operations; determination of the working time necessary for the fulfillment of research, production and service operations by the employees; determination of the wage of the working time unit of employees, taking into account the general level of their income; determination of the expenditures on equipment, hardware, tools made of natural resources, other expenses; determination of the percentage share of the salaries among all expenses on innovational activities; determination of the price of innovational goods and services; determination of the cost of innovational goods and services.

The object of the present study comprises the process of accumulation, processing and presentation of data about economic activities of IE, systematization, grouping and compiling data in order to receive result-oriented information about economic activities, sufficient provision of the evaluation, analysis and prediction processes with the required data which is targeted at optimal regulation of processes of economic tasks' fulfillment, control over economic activities.

Based on the results presented in the research, it is possible to conclude that the organization of the system of accounting and analytical provision of IE has to be adequate to the market conditions of economic activity, flexible and adaptable to the external conditions as well as to boost the innovational appeal of IE, optimal decision-making and strategic planning that is aimed to provide IE the sustainable development.

Key words: analysis, provision, task, innovational company, accounting, organization, approaches, decisions, system.

Постановка проблеми. Облік та аналіз інноваційних підприємств (ІП) зумовлюється вимогами функціонування та управління їх господарським механізмом. За умов механізації та

автоматизації облікових робіт, розвитку ринкових відносин, до пріоритетних завдань обліку та аналізу належать збирання, оброблення та відображення даних про стани господарської діяльності ПП, систематизація, групування та зведення даних, з метою отримання результативної інформації про господарську діяльність, достатнього забезпечення необхідними даними процесу оцінювання, аналізу та прогнозування станів цієї діяльності для оптимального регулювання процесами виконання поставлених господарських завдань, контролю за господарською розрахунково-аналітичною діяльністю, режимом економії та забезпеченням збереження власності ПП.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню організації обліково-аналітичного забезпечення підприємств присвячують свої роботи багато вітчизняних та зарубіжних авторів [1, 3–6], однак завдання системи обліково-аналітичного забезпечення (СОАЗ) ПП, підходи щодо їх реалізації, проблеми організації та побудови СОАЗ ПП потребують додаткових досліджень.

Мета дослідження – вивчити підходи щодо реалізації завдань системи обліково-аналітичного забезпечення ПП.

Основний матеріал. Господарський облік має бути об'єктивним та точним, доступним та зрозумілим, своєчасним та ощадливим. Об'єктивність та точність обліку означає, що всі облікові дані мають бути достовірними, відображати фактичний стан господарської діяльності, містити і досягнення, і допущені недоліки у роботі підрозділів ПП. Зрозумілість та доступність обліку необхідні для того, аби стати засобом громадського контролю, сприяти залученню широкого загалу до активної участі у господарському керівництві. Показники обліку, таким чином, мають бути простими і зрозумілими, чітко відображати всі аспекти господарської діяльності.

Своєчасність обліку має бути зорієнтована на забезпечення керівництва ПП своєчасною інформацією, необхідною для оперативного прийняття рішень та управління діяльністю ПП, раціонального використання трудових, інформаційних, природних та інших видів ресурсів. Тобто облік має давати змогу працівникам ПП оперативно розробляти та реалізовувати конкретні заходи, зорієнтовані на підвищення якості господарювання.

Ощадливість обліку означає, що він має бути максимально дешевим за необхідної повноти, достовірності та своєчасності. Все це може бути досягнуто завдяки оптимальній організації та автоматизації обліково-аналітичних робіт.

Облік, отже, у системі «планування – облік – аналіз – прийняття рішень – регулювання» виконує такі функції: інформаційну, контрольну-аналітичну та оцінювальну. Тобто до СОАЗ ПП можна віднести вартісне оцінювання результатів інноваційної діяльності, яке може проводитися згідно з алгоритмом, що передбачає:

- визначення стандартів на дослідницькі, виробничі та сервісні операції;
- визначення робочого часу, необхідного для виконання дослідницьких, виробничих та сервісних операцій працівниками;
- визначення вартості одиниці робочого часу працівників, зважаючи на основний рівень їхньої заробітної плати;
- визначення витрат на обладнання, природо-ресурсні та комплектуючі засоби, інших витрат;
- встановлення питомої частки заробітної плати серед усіх витрат на інноваційну діяльність;
- визначення ціни інноваційних товарів та послуг;
- встановлення мотивації до інноваційної діяльності;
- визначення вартості інноваційних товарів та послуг.

Алгоритм ціноутворення починається із визначення стандартів на інноваційні товари та послуг, що мають включати перелік дослідницьких, виробничих та сервісних операцій і засобів, а також перелік фахівців, що здійснюють їх, після чого визначається час роботи, необхідний

кваліфікованому працівникові або працівникам для виконання інноваційної операції, а також вартість одиниці робочого часу працівника, рівень його базової заробітної плати, регламентований відповідними документами. Встановлюється питома частка заробітної плати до вартості усіх витрат на інноваційну операцію (заробітна платня, вартість обладнання, природо-ресурсних засобів та інших чинників). Для заохочення поліпшення виконання інноваційних операцій, з метою оптимізації їх вартості, встановлюються чинники щодо мотивації праці за ефективно її виконання та пошук організаційних і технологічних удосконалень, тобто за інноваційну діяльність.

Фінансово-кредитне планування діяльності ПІ включає складання проектів фінансових планів та, після затвердження основних фінансових показників, розроблення у повному обсязі фінансового плану і розрахунків до нього. Розрахунки, необхідні до фінансового плану, мають здійснюватися з урахуванням усіх внутрішньогосподарських резервів ПІ. Сюди ж належать операції з:

- планування асортименту та якості продукції виробництва;
- планування обсягів упровадження та реалізації інновацій;
- складання плану постачання ПІ;
- розроблення кошторису та планового завдання на зменшення технологічних витрат.

Підвищення ефективності оцінювання, стимулювання, прогнозування та планування діяльності ПІ може досягатися шляхом удосконалення системи показників. Правильний вибір, облік та аналіз зв'язків між цими показниками значною мірою визначатиме ступінь об'єктивності оцінювання діяльності ПІ, сприятиме підвищенню ефективності застосування фінансового та економічного механізмів в управлінні ПІ [5].

Головним показником сьогодні, на підставі якого розробляється господарсько-фінансовий план ПІ, є обсяг робіт, відповідно до яких здійснюється розрахунок планових показників, зокрема чисельність персоналу, фонд заробітної плати, норматив оборотних засобів тощо.

Одним з основних розділів господарсько-фінансового плану ПІ можна вважати план з праці та заробітної плати, який є розрахунком числа працівників, необхідних для забезпечення безперервного функціонування ПІ, а також обсягів грошових засобів для оплати їхньої праці. Тобто основними показниками плану з праці та заробітної плати є фонд заробітної плати, чисельність та склад працівників.

Суттєвим недоліком, що проявляється у побудові плану з праці та заробітної плати ПІ, є безпосередня залежність показника з чисельності працівників від встановленої кількості інноваційних продуктів, що випускаються. Це приводить до того, що на ПІ з випуском великих обсягів інноваційних продуктів інколи необгрунтовано завищене число персоналу, оскільки до уваги не беруться такі важливі обставини, як різниця у рівнях технічної оснащеності технологічних процесів усіх служб та господарств, новизна технологій та, в кінцевому рахунку, ефективність виробництва у різних ПІ.

Типізація штатного розкладу ПІ, дотримання строгої залежності чисельності працівників тільки від кількості інноваційних продуктів, що випускаються, без урахування інших чинників не стимулює пошук шляхів економії трудових затрат, а відтак не відповідає вимогам організації господарського механізму ПІ для ринкових умов господарювання. Усе це потребує науково обгрунтованої системи показників та планів фінансової діяльності ПІ.

Нині порядок розподілу прибутку підрозділів ПІ, за якого переважну його частину забирають вищі організації та перерозподіляють у централізованому порядку, не стимулюючи пошук шляхів та резервів збільшення кінцевих результатів у господарсько-фінансовій діяльності. Тому бажаною можна вважати централізацію засобів амортизаційного фонду на повне відновлення та частини засобів амортизаційного фонду на капітальний ремонт на рівні штаб-квартири ПІ, наприклад, технопарків чи технополісів. Цю обставину можна вважати однією з причин, що зумовлює необхідність у створенні останніх.

Збільшення дохідної бази ПІ може бути досягнуто не тільки за рахунок мережі ПІ, а й унаслідок збільшення кількості та поліпшення якості інноваційних операцій, інноваційної організації виробництва. Крім того, для забезпечення умов функціонування ПІ на засадах господарського розрахунку необхідно, щоб рівень цін на інноваційні продукти, за рахунок яких ПІ

покриває витрати, був приведений у відповідність до необхідних витрат. Доцільним можна вважати створення на рівні штаб-квартири ІІ єдиного інноваційного фонду за рахунок пайових внесків підприємств та бюджетних організацій, засобів галузей невиробничої сфери і частини засобів, які надходять від різних суспільних та благодійних заходів. У діяльності ІІ можуть мати місце додаткові доходи від малих, великих та спільних підприємств, частину яких також можна спрямовувати до інноваційного фонду.

Аналіз фінансової діяльності ІІ дає змогу порівнювати величини окремих показників діяльності підприємств між собою та з іншими аналогічними підприємствами, з середніми величинами галузі та цього ж підприємства, згідно з плановими, нормативними та експертними розрахунками. Зіставляючи показники балансу підприємств за різні періоди, працівники даного відділу визначатимуть зміни:

- балансової вартості основних засобів;
- середнього коефіцієнта зношування основних засобів;
- незавершеного будівництва та невстановленого технологічного обладнання;
- вкладів акціонерів у нематеріальні активи;
- суми отриманого прибутку на одиницю засобів, авансованих у власні технології та інші підприємства;
- суми отриманого прибутку.

Вони можуть виявляти тенденції щодо зміни значень показників діяльності ІІ (через: середні значення, математичне сподівання, дисперсію та статистичне усереднене рівняння), причини цих змін, порівнювати приріст доходів за суміжні періоди, здійснювати оцінювання чутливості одних показників до зміни інших, наприклад, фондівіддачі, продуктивності, рентабельності тощо, оцінювання ситуації, що склалася, через зіставлення специфічних характеристик, таких як: платоспроможність, ліквідність, фінансова стійкість тощо.

Важливими в СОАЗ ІІ є розрахункові операції з постачальниками та споживачами послуг і товарів ІІ, з працівниками ІІ та державними структурами. Не менш важливою є претензійна робота, тобто аналіз причин виникнення різного виду штрафів та пені, з метою зменшення таких затрат. Працівники претензійної групи мають слідкувати за дотриманням умов, записаних в угодах, висувати, за необхідності, претензії до постачальників, вести все претензійне листування з постачальниками, споживачами, арбітражем, уживати заходів для ліквідації дебіторської та кредиторської заборгованостей.

До СОАЗ ІІ можна віднести контрольно-ревізійний підрозділ, який виконуватиме контрольно-аналітичну функції за господарськими операціями ІІ. Контроль – це процес, який зумовлює відповідність функціонування керованого об'єкта прийнятим управлінським рішенням та спрямований на успішне досягнення поставлених цілей. Основна мета контролю полягає у тому, аби об'єктивно дослідити фактичний стан справ у різних сферах діяльності ІІ, виявити ті чинники та умови, які негативно позначаються на виконанні прийнятих рішень щодо досягнення поставлених цілей.

Контроль, як функція управління, дає змогу своєчасно виявити та усунути ті умови та чинники, які не сприяють ефективній господарській діяльності ІІ та досягненню поставлених цілей. Він сприяє коригуванню діяльності ІІ чи окремих підрозділів, дає можливість з'ясувати, які саме служби та підрозділи ІІ, а також напрями їхньої діяльності сприяють досягненню поставлених цілей та підвищенню результативності діяльності. Тобто контроль, як функція управління, є засобом зворотного зв'язку між об'єктом та суб'єктом управління, інформуючи останнього про справжній стан керованого об'єкта, фактичного виконання управлінських рішень. Як функцію управління, контроль, залежно від часу проведення, класифікують на попередній, поточний (оперативний) та завершальний [1].

Попередній контроль реалізується до прийняття управлінських рішень і виконання господарських операцій. Об'єктами попереднього контролю можуть бути:

- внутрішньогосподарські плани;
- кошторисна документація;

- документи на відпуск товарно-матеріальних цінностей та готової продукції;
- відомості на видачу грошових засобів;
- договори тощо.

Мета попереднього контролю – запобігання незаконним діям посадових осіб, незаконним та економічно необґрунтованим господарським операціям, забезпечення ощадливого та ефективного оприбуткування господарських ресурсів, недопущення непродуктивних розтрат.

Мета поточного контролю – виявити негативні відхилення у господарській діяльності, які при попередньому або завершальному контролі можуть бути не виявленими, відшукати внутрішньогосподарські резерви подальшого зростання ефективності діяльності ПП. При поточному контролі аналізуються показники оперативної звітності, здійснюються тематичні перевірки і працівниками контрольно-ревізійного відділу, і фахівцями самих підрозділів ПП.

Достатньо ефективним є поєднання поточного контролю з попереднім, що має важливе значення для запобігання непродуктивним розтратам, можливим розкраданням та втратам матеріальних ресурсів та грошових засобів.

Завершальний контроль реалізується по закінченню господарських операцій на основі даних, зафіксованих у первинних документах, реєстрах бухгалтерського обліку та бухгалтерської звітності. Метою такого контролю є перевірка доцільності та законності господарських операцій за певний проміжок часу, виявити недоліки у роботі і, якщо мали місце, порушення та зловживання. Такий контроль дає змогу виявити та мобілізувати резерви для подальшого покращення всіх виробничих, сервісних та економічних показників.

Однією з форм завершального контролю є ревізія технологічної та фінансово-господарської діяльності ПП. Вона надає всебічну оцінку цій діяльності, ефективності використання виробничого потенціалу, забезпеченню збереження господарських ресурсів, використанню внутрішніх резервів ПП для підвищення ефективності НДДКР, виробництва та вдосконалення процесів господарювання.

Формою завершального контролю вважається зовнішній аудит (аудит за законом) [1, 3], об'єктом якого є баланс та фінансова звітність, а мета – встановлення достовірності фінансової звітності та показників балансу, а також відповідності організації бухгалтерського обліку встановленим стандартам і нормативним положенням з його ведення. Тобто аудит – це об'єктивний систематичний процес перевірки достовірності та правдивості фінансової звітності, встановлення ступеня відповідності цих даних встановленим критеріям (законом, інструктивним нормативним актам) та повідомлення результатів власникам підприємств ПП, їх керівникам і трудовим колективам, власникам акцій, кредиторам.

Аудит здійснюється незалежними особами, які роблять висновок про якісний бік інформації, і відрізняється від ревізії не тільки за цілями, а й за організаційними формами проведення. Ревізія проводиться контрольно-ревізійним відділом ПП у підприємствах та організаціях ПП. Аудит – це незалежний контроль, який проводиться аудиторською групою, що веде приватну підприємницьку діяльність та має сертифікат на такий вид діяльності.

Внутрішній аудит – це діяльність, пов'язана з аналізом функцій управлінських структур. Внутрішній контроль визначає ефективність досягнення цілей з функціонування системи контролю та обробки якості економічної інформації з управління фінансами, а також розробки системи її вдосконалення. Мета внутрішнього аудиту має передбачати не тільки детальний контроль за гарантією безпеки активів, а й здійснювати контроль за фінансовим менеджментом.

Внутрішній аудит включає такі напрями фінансового менеджменту:

- планування використання короткострокових та довгострокових фінансових ресурсів;
- фінансовий аналіз та систему прийняття рішень;
- аналіз можливого ризику;
- виконання рішень;
- контроль за виконанням рішень;
- звіт про виконання та вивчення процесу реалізації рішень.

Найвищого рівня дієвості та ефективності контролю може бути досягнуто послідовним поєднанням попереднього, поточного та завершального контролів. Внутрішній аудитор, своєю чергою, здійснює перевірку доцільності та якості виконання фінансових процедур, а незалежний аудитор не має покладатися на дані внутрішнього контролю, він зобов'язаний переконатися, що внутрішній аудит, дані якого він використав, функціонував належним чином впродовж тривалого часу.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Господарський облік має бути об'єктивним та точним, доступним та зрозумілим, своєчасним та ощадливим. У системі «планування – облік – аналіз – прийняття рішень – регулювання» облік виконує інформаційну, контрольно-аналітичну та оцінювальну функції.

Фінансово-кредитне планування діяльності ПП включає складання проектів фінансових планів та, після затвердження основних фінансових показників, розроблення у повному обсязі фінансового плану і розрахунків до нього. Аналіз фінансової діяльності ПП дає змогу порівнювати величини окремих показників діяльності підприємств між собою та з іншими аналогічними підприємствами, з середніми величинами галузі та цього ж підприємства, згідно з плановими, нормативними та експертними розрахунками.

Важливими в СОАЗ ПП є розрахункові операції з постачальниками та споживачами послуг і товарів ПП, з працівниками ПП та державними структурами. До системи обліково-аналітичного забезпечення ПП можна віднести контрольно-ревізійний підрозділ, який виконуватиме контрольно-аналітичну функції за господарськими операціями ПП. Завданням СОАЗ ПП можна вважати досягнення максимально можливого прибутку при збереженні стійкого рівня безпеки доходів ПП, тобто виявлення певного оптимуму в управлінні фінансовими потоками.

Організація СОАЗ ПП має бути адекватною ринковим умовам господарювання, гнучкою, адаптогенною до умов зовнішнього середовища, її структура має сприяти зростанню інвестиційної привабливості ПП, прийняттю оптимальних управлінських рішень, відпрацюванню стратегічних завдань, з метою забезпечення стійкого розвитку ПП.

1. Аудит и ревизия: справ. пособие / [Бавдей А. Л., Белый И. Н., Дробышевский Н. П. и др.]; под общ. ред. И. Н. Белого. – Мн.: ООО «Мисанта», 1994. – 221 с. 2. Глухов Б. Б. Основы менеджмента : учеб.-справ. пособ. / Глухов Б. Б. – СПб.: Специальная литература, 1995. – 510 с. 3. Дорош Н. І. Аудит: методологія і організація / Н. І. Дорош. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2001. – 402 с. 4. Нидлз Б. Принципы бухгалтерского учета / Нидлз Б., Андерсон Х., Колдуэлл Л. – М.: Ф. и С., 1994. – 496 с. 5. Организация бухгалтерского учета и контроля в условиях рыночной экономики : учеб.-метод. пособ. – К., 1993. – 160 с. 6. Остап'юк М. Я. Основы теории бухгалтерского обліку: навч. посібник / Остап'юк М. Я. – К.: ІСДО, 1993. – 108 с. 7. Рупняк М. Я. Принципи організації фінансів акціонерних товариств / М. Я. Рупняк // Актуальні проблеми економіки, 2005. – № 7(49). – С. 71–75.